

חקלאות פוסט ציונית

אורנה אנג'ל

המדינה מספרת לנו סיפורים על חוסר תחרותיות בענף החקלאות ועושה הכל כדי לשחוק אותו עד היסוד, בניגוד מוחלט לחזון הציוני •

בשנים האחרונות נראה שמדינת ישראל מצאה את האשמים בבעיית יוקר המחיה – החקלאים! מחירי הפירות והירקות הגבוהים, לטענתה, נובעים מחוסר התחרותיות בענף ומה"לובי החקלאי" – ביטוי קסם שהפך לחזות הכל ונשמע שוב ושוב במסדרונות השלטון כאם כל חטאת לכשלי שוק החקלאות בישראל בפרט והמשק בכלל.

אז מה הסיבה האמיתית למחירים הגבוהים?

תחרות זה תמיד טוב, אלא שבחינה עמוקה של הדברים מציגה מציאות טיפה שונה. דו"ח שפורסם על ידי מרכז המחקר והמידע של הכנסת עוד ב-2012 גילה כי הסיבה העיקרית למחירים הגבוהים היא הפערים העצומים בין מחיר הקנייה של התוצרת מהחקלאים לבין המחיר הסופי לצרכן. בזמן שהחקלאים מסתפקים במחיר שלא מכסה אפילו את העלויות, רשתות השיווק מוכרות את הסחורה במחיר גבוה, ועוד לא הזכרנו את המשווקים שנמצאים בדרך רק כדי לגזור קופון. על חשבוננו כמובן. השליטה הממשלתית בענף החקלאות כה עמוקה, שלא ברור איך החקלאים הפכו לבעיה כאן. המדינה קובעת עבורם את מחיר המים, מכסות הייצור, גובה הסיוע להשקעות וייצוא, שיעורי הריבית והמכס. השליטה הזו מעניקה למדינה כוח מופרז שאותו היא מנצלת לפגיעה מערכתית בענף ולהטבה רק עם מי שהיא חפצה ביקרם, שאיכשהו הם אף פעם לא החקלאים עצמם. בשבע השנים האחרונות ירד מספר החקלאים בישראל ביותר מ-30%, וכיום פועלים בה רק כ-12,000. לשם השוואה, ב-1987 עמד המספר הזה על 53,200. דור ההמשך מתרחק מהענף וכ-7,800 מהחקלאים (64%) הם בני 55 ומעלה. זה משפיע גם על מספר השכירים המועסקים בחקלאות שצנח מ-43,000 בשנת 2013 ל-38,000 ב-2018 (ירידה של 12%).

חקלאות דורשת השקעה

המשבר הזה אינו מקרי כלל ועיקר. ממשלות במדינות מפותחות הן אמנם תמיד שחקן דומיננטי בענף החקלאות, אולם, בעוד שבעולם המערבי מבינים את החשיבות העמוקה של החקלאות והמגזר הכפרי כמנועים של התיישבות, פיזור אוכלוסייה, תעסוקה, תירות ושימור שטחים ירוקים, בישראל כמו בישראל מסתכלים על הכל דרך החור של הגרוש – כדי להרוויח מחקלאות בישראל יש צורך בהשקעה מאסיבית שרוב החקלאים אינם מסוגלים לעמוד בה. כך, יחידות הייצור הגדולות שורדות, ואילו החקלאים העצמאים שוקעים בחובות ומתקשים לסגור את החודש.

ללא חקלאות, נהיה זרים בארצנו

אורנה אנג'ל, אדריכלית, פעילה פוליטית וסביבתית. הייתה יועצת ראש הממשלה אהוד ברק, ושימשה מנכ"לית חברת "אוצר מפעלי ים", החברה המנהלת את מתחם נמל תל אביב.

אם מדינת ישראל לא רוצה שחזון הבלהות של אחד מראשוני החלוצים בארץ ישראל יתממש, היא חייבת להטות את כיוון הספינה – שימור הענף על ידי טיפול במחירים ובמאכערים שגוזרים קופונים על גב הציבור, ולא עוד גזירות ובירוקרטיה על החקלאים שגם גם נאנקים תחת הנטל הכבד

אלה אותם חקלאים, יש להזכיר, שנמצאים במושבים ובקיבוצים בפריפריה החברתית והגאוגרפית של ישראל, משמשים גדר חיה לגבולותיה ומהווים את קו ההגנה הראשון שלה. במקומות רבים כדי שחקלאי יפתח את ברז ההשקיה לחממה שלו הוא תלוי בג'יפ צה"לי שילוה אותו לגדר. את האנשים האלה, שמגשימים את החזון הציוני הלכה למעשה, זורקת כיום המדינה אל מתחת לגלגלי הקומביין ומניחה אותם להיאבק על גורלם לבדם.

הרס החקלאות, פגיעה אנושה בחברה כולה

המדינה יכול לספר לנו עד מחר שטובת הצרכנים לנגד עיניה, אבל האמת המרה היא שהורדת מכסי המגן היא תולדה של התחייבות ישראלית ישנה לארגון הסחר העולמי, על פיה היא תקטין משמעותית את התמיכה בחקלאות המקומית ותסיר את כל המכסות על מנת לפתוח את השוק. ערכים כמו ציונות והתיישבות פינו את מקומם לערך הדולר, ונוצר נרטיב שקרי על פיו כדי שהציבור ירוויח מישוהו במקום אחר חייב להפסיד. מה שהמדינה מסרבת להבין זה שהתעקשותה לחרב את הענף והעוסקים בו אינה מסבה להם רק נזק כלכלי, אלא מהווה פגיעה אנושה בחברה כולה. חקלאות אינה הייטק – חיי המדף של תוצרת חקלאית הם קצרים, ואם הצרכן לא קונה אותה הפגיעה היא רב מערכתית: החקלאים מפסידים, המחיר

עולה והציבור צורך פחות ירקות ופירות ויותר מזון מעובד הפוגע גם בבריאותו. "אם לא נעבוד את האדמה בידינו ממש", כתב פעם א.ד. גורדון, "לא תהיה האדמה שלנו, לא רק במובן הסוציאלי ולא רק במובן הלאומי כי אם גם במובן המדיני [...] אנחנו נהיה גם פה זרים ממש כמו בארצות הגולה". אם מדינת ישראל לא רוצה שחזון הבלהות של אחד מראשוני החלוצים בארץ ישראל יתממש, היא חייבת להטות את כיוון הספינה – שימור הענף על ידי טיפול במחירים ובמאכערים שגוזרים קופונים על גב הציבור, ולא עוד גזירות ובירוקרטיה על החקלאים גם נאנקים תחת הנטל הכבד. ▲